

REGERINGSKANSLIET

Armenien (85)

123

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Armenien 2002

Sammanfattning av MR-läget:

Armenien blev år 2001 medlem i Europarådet. De konkreta åtaganden som vidtogs för att kvalificera för medlemskap inom MR-området har ännu inte infriats. Minst tre dödsdomar fastställdes under 2001, och minst 30 personer var dödsdömda vid slutet av året. Dock är moratoriet för avrättningar fortfarande i kraft.

Rättssäkerheten är bristfällig, domstolarna utsätts för politiska påtryckningar och polisbrutaliteten är vanligt förekommande.

Pressfriheten begränsas, även om konstitutionen garanterar press- och yttrandefrihet. Toleransen mot andra religiösa grupper än anhängare till den kristna armeniska kyrkan är alltjämt begränsad. Rapporter om brutalitet, pennalism och ouppklarade dödsfall inom armén är vanligt förekommande.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala MR-konventionerna

Armenien har tillträtt alla de viktigaste av FN:s MR-konventioner inklusive det första tilläggsprotokollet till ICCPR samt den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Enligt lag är tortyr förbjudet, men i praktiken är misshandel och beklännelser framtvingade under tvång eller hot om tvång närmast rutinmässiga.

Polisbrutalitet anmäls sällan, och om så sker finns en ovilja hos myndigheterna att utreda det inträffade på ett tillfredsställande sätt. Bland dem som rapporterat om tortyr finns enligt Amnesty International politiska fångar liksom de som arresterats i samband med dödsskjutningarna i parlamentet i oktober 1999.

Polisens rätt att hålla personer i upp till tolv timmar utan att underrätta familjemedlemmar överskrids inte sällan. Likaså överskrids ofta tiden för rätten att hålla personer i häkte utan åklagares samtycke.

Fängelseförhållandena är svåra och ibland direkt livshotande.

Förhållandena i landets armé är svåra. Ett större antal värnpliktiga avlider varje år på grund av självmord, pinnalism och dödsskjutningar. Det finns inga möjligheter till alternativ militärtjänstgöring av religiösa eller andra samvetsskäl.

Armenien har i och med medlemskapet i Europarådet åtagit sig att reformera sitt värnpliktssystem till europeisk standard.

Det politiska våldet är synbart. Attentatet i parlamentet 1999 sattes i samband med den fredsuppgörelse om Nagorno-Karabach (NK) som då förhandlades. Attentatet har också följts av politiskt våld i samband med lokala val.

Det finns inga rapporter om politiskt motiverade försvinnanden.

4. Dödsstraff

Dödsstraffet finns alltjämt kvar men moratorium råder på verkställandet. Under år 2001 dömdes minst tre personer till döden, trots löfte från presidenten att inga fler dödsstraff skall utdömas. Ett lagförslag om avskaffande av dödsstraffet ligger sedan länge i parlamentet. I och med inträdet i Europarådet lovade Armenien att inom ett år avskaffa dödsstraffet. Detta löfte har inte uppfyllts. Det finns generellt inget opinionsstöd för att avskaffa dödsstraffet bland befolkningen eller hos politikerna. Inte minst det ovan nämnda parlamentsattentatet har bidragit till att förståelsen för avskaffande av dödsstraffet är begränsad.

5. Rättssäkerhet

Rättssäkerheten är mycket bristfällig. Domstolsväsendet befinner sig i omvandling, och domare är fortfarande hänvisade till en förvirrande blandning av sovjetisk lagstiftning och ny lagstiftning på det civil- och straffrättsliga området. En reform av rättsväsendet håller på att genomföras och en ny straffrättslagstiftning kommer förhoppningsvis att antas.

Även om den nya lagstiftningen kommer att utgöra en förbättring, är det främsta problemet den bristande efterlevnaden av lagen.

Presidenten har enligt konstitutionen inflytande över tillsättningen av domare. Domstolarna skall enligt konstitutionen vara oberoende men utsätts i praktiken för påtryckningar från såväl regering som parlament.

Därtill är korruptionen utbredd inom domstolsväsendet, vilket inte borgar för oberoende rättsprocesser. Det förekommer att MR-organisationer nekas rätten att närvara vid rättegångar som observatörer.

Endast fem advokater uppges ha rätt att överklaga till den högsta rättsliga instansen, för vilket krävs en särskild licens.

Särskilda militärdomstolar existerar inte, men däremot finns ett militärt åklagarämbete.

6. Personlig frihet

Godtyckliga arresteringar förekommer.

Konstitutionen garanterar fri rörlighet inom landet, liksom rätten att resa utomlands och att emigrera. Vissa begränsningar av dessa rättigheter förekommer dock. Myndigheterna kan neka utrikespass till personer som anses ha kännedom om statshemligheter samt till värnpliktiga.

7. Strafffrihet

Strafffrihet är ett påtagligt problem. Få fall av påstådda brott begångna av säkerhetsorganen undersöks, och då endast efter mycket starka påtryckningar från MR-organisationer. Få eller inga fall av brott inom armén har klarats upp eller åtföljts av domar eller disciplinära åtgärder.

Få fall av politiskt motiverade brott har klarats upp. Den rättegång som följde på attentatet i parlamentet resulterade i frigivande av flertalet av de elva anklagade.

8. Yttrande- och mediafrihet m m

Medborgarnas rätt till yttrande- och pressfrihet slås fast i konstitutionen. Yttrandefriheten respekteras i praktiken. Pressfriheten är dock delvis inskränkt. En ny medialag är under utarbetande och utkastet har mött stark kritik.

TV och radio kontrolleras huvudsakligen av regeringen, men det finns ett antal privata stationer. Licensgivning för dessa stationer tycks vara avhängig av graden av regeringens välvilja. Den populära TV-stationen "A1 Plus" stängdes under året. Nu finns inga verkligt oberoende TV-stationer kvar i landet.

Religionsfriheten är grundlagsfäst men är i praktiken kringskuren av olika lagar. 1991 års religionslag ger den armeniska-ortodoxa kyrkan särskild gynnad status, och den samhälleliga acceptansen för nya religiösa

rörelser är begränsad. Religiösa sammanslutningar – särskilt icke-traditionella religiösa grupper som Jehovas vittnen och Hare Krishna – bemöts med misstänksamhet, fördomar och trakasserier. Jehovas vittnen har nekats rätten att registrera sig och organisationen rapporterar att polis vid ett flertal tillfällen gjort räder mot deras lokaler.

Antalet rapporter om trakasserier mot religiösa grupper har minskat, men detta tros främst bero på att många anhängare har lämnat landet.

Mötesfrihet garanteras av konstitutionen och respekteras i praktiken, även om vissa undantag förekommer.

9. De politiska institutionerna

Armeniens politiska system kännetecknas av en stark presidentmakt. Parlamentets roll är begränsad. Det nuvarande parlamentet valdes i maj 1999 i ett val som av internationella observatörer betecknades som bättre än presidentvalet 1998, men som ändå uppvisade klara brister främst vad gäller röstlängderna.

Partisystemet, liksom andra samhällsstrukturer, är svagt utvecklat. Armenien är ett klansamhälle där släktskap och affärsrelationer binder människor samman snarare än ideologi. Innehavare av politiska ämbeten har inte sällan kopplingar till korruption och annan kriminell verksamhet.

Konstitutionen stadgar att det dömande makten skall vara oberoende, men i praktiken utsätts den för politiska påtryckningar från den verkställande makten.

President Kotjarjan tillsatte efter sin valseger 1998 två olika MR-kommissioner med uppgift att reformera konstitutionen och skapa en bättre maktindelning mellan den lagstiftande, verkställande och dömande makten. Något resultat av detta arbete har ännu inte redovisats.

I februari 2001 tillsatte presidenten en kommission för att tillse att landets åtaganden i och med inträdet i Europarådet uppfyllts.

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Enligt konstitutionen har medborgare rätt att bilda och tillhöra fackföreningar. I praktiken har dock fackföreningsväsendet försvagats p.g.a. hög arbetslöshet och dålig ekonomi. Framgångsrika arbetsgivare uppmanas ofta av staten att själv sätta löneskalorna, och industriledare sätter ofta löner utan att konsultera med de anställda.

Strejkrätt finns, men strejker förekommer sällan då det varken finns finansiella resurser att genomföra en strejk eller rättsligt skydd mot repressalier.

Fackföreningar kan bli medlemmar av internationella organisationer. Dock har inget sådant medlemskap registrerats under året.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Arvet från Sovjetunionen innebär en väl utbyggd sjuk- och hälsovård, med hög läkartäthet. Läget har emellertid försämrats påtagligt i och med landets ekonomiska problem. Medellivslängden sjunker och antalet dödsfall i barnsäng ökar. Spädbarnsdödligheten minskar dock. Abort utgör fortfarande den vanligaste formen av födelsekontroll.

12. Rätten till utbildning

Utbildningsväsendet är väl utbyggt och traditionellt står sig Armenien väl i jämförelse med de andra länderna i f.d. Sovjetunionen. Utbildningen är allmän och i princip gratis. Den ekonomiska krisen har emellertid drabbat även utbildningsväsendet hårt, med bristande resurser som följd. Läraryrket är ett utpräglat låglöneyrke med låg status, dominerat av kvinnor.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Inkomstfördelningen är synnerligen sned i Armenien. Majoriteten av befolkningen lever i fattigdom såsom denna identifieras av myndigheterna. Den av regeringen fastställda minimilönen på 9 USD i månaden räcker inte att leva på. Arbetslösheten uppgår enligt regeringen till 11 procent, medan andra källor anger 40-50 procent. En oproportionerligt stor andel, 65 %, av de arbetslösa är kvinnor. En mycket viktig faktor för levnadsstandarden utgörs av de valutatransfereringar, som görs av den armeniska diasporan. Dessa uppgår enligt Världsbanken till 300-350 miljoner USD per år – att jämföra med den armeniska statsbudgeten på 400 miljoner USD per år.

Den prekära ekonomiska situationen har lett till en betydande utflyttning. Under de senaste tio åren har befolkningen nästa halverats, från ca 3,7 miljoner 1989 till nuvarande nivå på ca två miljoner.

OLIKA GRUPPERS SITUATION

Diskriminering grundad på ras, kön, religion, handikapp eller språk är förbjuden enligt konstitutionen. Sociala och kulturella faktorer hindrar emellertid kvinnor, etniska minoriteter och handikappade att delta fullt ut i samhällslivet.

14. Kvinnans ställning

I teorin åtnjuter kvinnor samma rättigheter som män, men inte i praktiken. domineras det armeniska samhället av män. Jämlikhet mellan könen är än så länge en ickefråga. Kvinnors deltagande i det politiska livet är marginellt och det finns ingen kvinnlig ordinarie minister i regeringen.

Det finns ingen lag som förbjuder en man att misshandla sin hustru och få fall av våld inom hemmets väggar polisanmäls.

Det finns inget förbud mot prostitution, däremot är det förbjudet att driva bordell.

Rapporter om handel med kvinnor förekommer. Statens intresse för att ta itu med problemet är begränsat.

15. Barnets rättigheter

De förmåner som erbjuds barn är mycket begränsade. Skolgång är obligatorisk till 16 års ålder och avgiftsfri. I praktiken är förhållandena i skolorna ofta undermåliga och föräldrarna får skjuta till för att betala lärarna, som ofta inte får ut sin redan låga lön.

Barn garanteras fri sjukvård upp till åtta års ålder för vissa sjukdomar och vid akutfall. Kvaliteten på vården är dock ofta undermålig, och inte sällan erfordras pengar för att få adekvat läkarvård.

Barn kan få arbeta från 16 års ålder, och med vissa undantag redan från 14 års ålder om läkare och fackförening tillstyrkt. Barn under 18 år får enligt lagen inte engageras i svåra eller farliga arbeten, nattarbete eller andra arbeten, som kräver mer än sex timmars arbetsdag per dygn. Armenien har inte ratificerat ILO:s konvention 182 angående de mest krävande formerna av barnarbete.

Det finns ett växande antal gatubarn i Armenien.

16. Olika befolkningsgruppers situation (flyktingar, etniska, religiösa minoriteter, urbefolkningar m fl)

Över trehundratusen etniska armenier flydde till Armenien från Azerbajdzjan i samband med Nagorno-Karabachkonflikten 1988. Dessa beviljades flyktingstatus. Många av dem väntar fortfarande på att integreras i det armeniska samhället. En ny medborgarskapslag från 1996 ger etniskt armeniska flyktingar rätt att få armeniskt medborgarskap, förutsatt att de är statslösa samt har bott i landet i tre år. Intresset att

söka medborgarskap är dock litet, då många flyktingar upplever att flyktingstatus erbjuder större trygghet.

Rapporter finns om flyktingar som tvingats återvända till länder där de riskerar förföljelse. Det finns en trend bland flyktingar - liksom bland stora delar av befolkningen i övrigt - att lämna landet, främst p g a den svåra ekonomiska situationen.

Armenien har tillträtt 1951 års flyktingkonvention.

Armenien är etniskt mycket homogent; cirka 93 procent av befolkningen utgörs av etniska armenier, Konflikten om Nagorno-Karabach ledde till att nästan hela den azeriska minoriteten lämnade Armenien. De få azerier som valt att stanna lever isolerade och utsätts för social diskriminering. Det finns inga rapporter om diskriminering av ryssar, judar, greker och assyrier som lever i Armenien. Den kurdiska minoriteten uppger att den diskrimineras av de lokala myndigheterna.

17. Homosexuellas situation

Homosexualitet är inte accepterat i det armeniska samhället. Sexuellt umgänge mellan män kan medföra upp till fem års fängelse.

18. Funktionshindrades situation

Enligt konstitutionen har handikappade rätt till kostnadsfri hjälp från samhället. I praktiken är dock regeringens svårigheter att leva upp till sina åtaganden påtagliga, och den hjälp som ges är högst rudimentär. Trots ökade anslag till hälso- och sjukvård tycks dessa medel inte ha kommit de handikappade till del. Många statliga institutioner för handikappade har stängts p. g. a. bristande finansiering, och de flesta handikappade försörjs av sin familj eller genom internationella donationer.

19. Oberoende MR-organisationer

Regeringen respekterar i allmänhet inhemska och internationella organisationers rätt att övervaka MR-frågor. Det finns ett antal oberoende MR-organisationer som öppet kritiserar vad de finner utgöra brott mot de mänskliga rättigheterna. Internationella Röda Korset har tillträde till fängelser och häkten.

Planerna på att inrätta en ombudsmannainstitution har försenats. Enligt nuvarande lag skall presidenten tillsätta ombudsmannen. Europarådet har dock krävt att posten tillsätts av parlamentet. En eventuell lagändring kan inte träda i kraft förrän tidigast våren 2003.

20. Fältverksamhet eller rådgivning på MR-området

FN-kontoret i Jerevan övervakar i viss mån de mänskliga rättigheterna.

Europarådets ministerkommitté har meddelat att man har för avsikt att regelbundet övervaka den demokratiska utvecklingen i Armenien.

OSSE har kontor i Jerevan och förmedlar utbildning och rådgivning i MR-frågor.